

Piotr Maroszek

Streszczenie

Temat Kołłątaja jako kapłana i duszpasterza pojawiał się dotąd głównie w publikacjach poświęconych jego działalności w czasie Sejmu Czteroletniego. W całej działalności księdza podkanclerzego na plan pierwszy wysuwają się jego dokonania na polu oświaty. Oświecenie ludu wiązał on z celami duszpasterskimi, często traktując te dziedziny jako tożsame. Według współczesnych badaczy Kołłątaja można uznać za niemal idealną postać katolickiego oświecenia i to nie tylko jako reformatora Uniwersytetu Krakowskiego.

Ramy chronologiczne pracy obejmują lata kapłaństwa Kołłątaja 1775 – 1812. Swoją posługę duszpasterską realizował on głównie w parafii Krzyżanowice. Zauważalna jest dysproporcja między zainteresowaniem i zaangażowaniem, jakie wykazywał ks. Kołłątaj na swojej ulubionej parafii, a ignorancją, z jaką spotykały się inne kościoły i wspólnoty, których był proboszczem. Było ich kilka, a mianowicie: rodzinna parafia Tuczępy, Mielec, Pińczów, z którego usunął paulinów, oraz Koniusza. Kołłątaj kumulował beneficja i nie rezydował przy nich. Natomiast parafia Krzyżanowice stała się, najciekawszym bodaj w polskim oświeceniu, polem eksperymentu. Obejmował on kwestie takie jak: uzyskanie parafii (po wyrugowaniu norbertanów), tworzenia wizji duszpasterskiej i jej realizacji, administrowania beneficjum i wynikającą z wymienionych sprawę relacji między plebanem – posiadaczem beneficjum a jego parafianami – poddanymi, w końcu budowy i urzędu „modelowego” oświeceniowego kościoła. Przemiany w Krzyżanowicach obejmowały dziedzinę gospodarczą – ksiądz Kołłątaj chciał wzorcowo ułożyć swoje stosunki z poddanymi, a jednocześnie czerpać możliwie dużą intratę z majątku. Wszystko to miało się dokonać w duchu fizjokratyzmu, w który wierzył. Konflikt interesów sprawił, że eksperyment się nie powiódł.

Kołłątaj był człowiekiem tworzącym rozliczne projekty. Wiele z nich dotyczyło reform kościelnych. Omawiam większość z nich pokazując to, że rzadko spotykały się one z akceptacją hierarchii kościelnej. Działo się tak ponieważ Kołłątaj zajmował stanowisko radykalnego józefinizmu, czyli podporządkowania Kościoła państwu. Wykazuję w mojej pracy to, że jako duchowny był on niezwykle postacią. Wiele z jego idei i osiągnięć zostało zniweczonych. Tym niemniej zadziwiają one swoim rozmachem i zbliżają nad do współczesnego rozumienia Kościoła i jego misji.

Kraków, 22.06.2022

Piotr Maroszek